

esse justum, sed per inspirationem, qua faciat illum operari, vel sperare, ut justum et filium Dei. Ait enim Paulus : *Quicumque spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei; non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba pater;* et inde subinfert : *Ipsa enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* Illud enim testimonium non est aliud quam inspiratio, qua nōs movet et excitat ad Deum ut Patrem invocandum. Quod recte declarat verbum græcum, *testificatur*, nam homo, invocans Deum Patrem, testificatur se esse filium. Spiritus Sanctus autem illud ipsum contestificatur, inspirando, et adjuvando ad illam invocationem. Hæc autem invocatio non procedit ex certa fide, quam unusquisque fidelis habeat de sua justitia, ut experientia ipsa manifestat, sed procedit vel ex certa fide, qua credimus Deum esse Patrem, qui vult nos in filios adoptare, si per nos non steterit, vel ad summum ex certitudine spei, qua confidimus jam nobis remisisse peccata, et in filios adoptasse. Et ideo invocatio Patris etiam peccatoribus communis est, ut exponentes orationem Dominicam Patres docent, quia omnibus dedit potestatem filios Dei fieri, ut ait Augustinus, serm. 126. Si ergo testimonium hujus invocationis generaliter ad omnes homines a Christo redemptos referatur, sic est testimonium fidei infallibilis, quod Deus adoptavit homines in filios, et unumquemque esse posse filium Dei, si velit, quod præsentii cause nihil confert, ut per se patet. Si autem referatur ad singulos, sic vel nullum est testimonium, quia fidelis sciens se esse in peccato, potest sic Deum invocare, vel ad summum indicat certitudinem spei, et supponit probabilem conjecturam, quod invocans fecerit quod oportebat ut adoptionem fuerit consecutus. Tale autem testimonium nullo modo indicat homini fidem certam de sua justitia, quia nec illi est absolute revelata, neque illi compertum est invocationem illam cum illa cogitatione vel existimatione de propria justitia esse a Spiritu Sancto inspiratam, licet de hoc etiam possit habere probabilem conjecturam ex effectibus internis Spiritus Sancti, ut sunt pax, et gaudium conscientiae.

27. *Ad tertium locum.* — Tertium testimonium erat 1 Cor. 2. Sed nihil ad causam refert. Nam Paulus non loquitur de fide, aut cognitione particulari quam unusquisque habere potest aut debet de donis quæ a Deo re-

cepit, sed loquitur de doctrina cœlestium et spiritualium bonorum, quæ Deus hominibus præparavit, et, quantum in se est, donavit; de quibus bonis ante dixerat : *Oculus non vidit, neque auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum, nobis autem revelazit Deus per spiritum suum.* et de eisdem subjungit inferius verba quæ allegantur : *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, ut scimus quæ a Deo donata sunt nobis.* Hæc ergo scientia nulla alia est nisi fides, qua credimus promissiones tam de cœlestibus bonis æternis, quam de spiritualibus donis gratiæ nobis in hac vita conferendis, et qua specialiter credimus, omnia illa bona, quæ ad salutem animæ confrerunt, dona esse Dei, et ipsius spiritus, per quem hanc fidem accipimus, ut specialiter notavit Augustinus, lib. 50 Homiliar., in 14. An vero talia dona jam sint huic vel illi communicata usque ad sanctificationem per gratiam, hoc nec Paulus docebat, nec Deus per spiritum suum unicuique revelat. Quod si quis velit cum Cajetano verba illa : *Nos autem, ad ipsum et alios Apostolos referre, sic concedimus illam scientiam fuisse certam notitiam, quam Spiritus Sanctus tribuit Apostolis de divinis donis ipsis communicatis, sed non est eadem ratio de cœteris justis, quia non omnes per Spiritum æqualem notitiam accipiunt donorum Dei, quæ ipsis communicantur, sed unusquisque quantum illi expedit,* ut D. Thomas ibi animadvertisit.

28. *Ad quartum locum.* — Ad quartum ex verbis Joannis, respondemus posse imprimis referri ad Ecclesiam Christi, et sic recte de certitudine fidei intelligitur; certa enim fide credimus hanc solam Christi Ecclesiam esse in Deo fundatam, et habere in se habitatorem Deum, quam fidem habemus per spiritum, quem ipse Deus dedit nobis. Et sine dubio hic videtur sensus maxime proprius, nam in toto capite loquitur generatim de fidelibus, et donis quæ Deus illis communicat, et in eodem sensu dixerat cap. 3, in fine : *In hoc scimus quia manet in nobis spiritus, quem dedit nobis;* et in cap. 5 : *Scimus quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est.* Ubi cum se, et alios de quibus dicit scimus, etc., a mundo distinguat, satis declarat de Ecclesia seu fidelibus generatim loqui, et de fide, qua credimus nos esse veros cultores Dei, in quibus ipse habitat, et extra hanc Ecclesiam non esse. Hæc autem fides non pertinet ad singulorum justitiam, ut per-

CAP. IX. UTRUM JUSTI IN HAC VITA AD EAM JUSTITIÆ, ETC.

537

se patet. Quod si ad singulos applicetur, solum erit per conjecturas, ut postea dicemus.

29. *Ad quintum locum.* — Quintum testimonium erat ex verbi Petri : *Salagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis,* in quibus primum advertimus non esse sermonem de certitudine justitiae, sed vocationis et electionis, quæ si intelligatur esse electio ad gloriam, multo difficilis est cum certitudine illam cognoscere per bona opera, donec perseverantia in illis cum vita consummetur. Unde necessarium non est illam certitudinem ad cognitionem referre, sed ad effectum, seu eventum; dicitur enim aliqua vocatio seu electio certa fieri, cum ad effectum perducit, sicut, dicitur certa manus, vel jaculatio, quæ album attingit. Sic ergo bonis operibus certa redditur electio, quia per illa comparatur effectus ad quem vocamur, seu electi sumus. Et hæc est expositio magis recepta. Gratis autem admittimus sensum esse : Ut per bona opera certi efficiamini vestræ vocationis et electionis. Nam ex hoc sensu nihil habent haeretici quod opponant, quia potius ex ipso illi convincuntur, quod fides sola non reddat hominem certum suæ electionis, ut ipsi etiam dicunt, imo nec justificationis, cum ad illam necessaria esse opera, verba illa supponant, nam si ad perseverandum in gratia necessaria sunt, etiam ad gratiam obtinendam. Neque etiam Catherinus vel quivis alias potest inde colligere certitudinem fidei; hæc enim non ex operibus, sed ex revelatione sumitur; sed colligi tantum potest certitudo aliqua conjecturalis, vel certitudo spei, quæ per bona opera multum augetur, et probabile sat est de hac etiam Petrum fuisse locutum. Ac si peccatori quis dicat : Satage, ut per tuam poenitentiam certam tuam justificationem facias, eam certitudinem consulere censeretur, quæ ex diligentia adhibita ad veram contritionem et optimam confessionem faciendam consurgere potest.

30. *Ad secundum principale fundamentum in num. 10 expositum, breviter respondetur.* — Ad secundum argumentum principale, ex variis testimoniorum compactum, respondemus uno verbo, ex illo argumentandi genere ad summum concludi conjecturalem cognitionem, nullo autem modo certitudinem fidei. Quia ut homo impleat præcepta, id est, ut contra illa non peccet, satis est ut moraliter sit certus ea fecisse quæ in ejus mentem venerunt, et eo modo quem satis esse ad ser-

vanda præcepta probabiliter crediderit; neque a nobis exigitur ut certitudine fidei credamus omnia et singula præcepta implevisse, nullumque per culpabilem negligentiam omisisse; quin potius nec talis certitudo possibilis est, cum in ea cognitione non revelatione, sed experientia et vigilanti observatione nostrorum operum dueamur. Igitur moralis conjectura et bona fides sufficit ut homo dicere possit se fecisse omnia illi præcepta, et ut in suis operibus latebras non querat, sed in clara luce et coram aliis operetur, et ut probet seipsum, quando ad sacramentum accedere vult, si post probationem remorsum conscientie de gravi peccato non habet, ut cap. 41 magis explicabimus. Ex hac autem vel proprie conscientiae vel observationis præceptorum cognitione, non potest certa fides propriæ justificationis comparari; nam, licet illusiones, quæ in arguento fiunt, bonæ sint, semper certitudo antecedentis in altero principio claudicat, ut in nostra fundamentali ratione probavimus, et in capitibus sequentibus evidentius fiet; ostendemus enim, ex illis testimoniorum et modo argumentandi non solum fidei certitudinem, verum etiam nec theologicam inferri.

31. *Ad tertium fundamentum in num. 11.* — *Exponitur Chrysostomus.* — *Explicatur D. Cyrus.* — *Cyprianus exponitur.* — Ad Chrysostomum in tertio fundamento allegatum, respondetur testimonium quidem Spiritus Sancti in se infallibile esse, et quatenus de illo nobis constituerit, nos etiam certos reddere de re de qua testificatur, et ita sine ambiguitate ex ejus testimonio credimus debere nos fiducia filiorum Deum ut Patrem invocare, sic enim Chrysostomus Paulum exponit. Et simili modo credimus Deum per Christum nos in filios adoptasse, et gratiam contulisse, quia de hac Spiritus Sancti testificatione certi sumus. Quod autem huic vel illi applicata jam sit, licet forte per signa et effectus illis attestetur Spiritus Sanctus, non tamen huic vel illi satis constat Spiritum Sanctum esse qui id testificatur, quia, ut diximus, non revelando illud testimonium præbet, sed occulta operatione et interna inspiratione, quam nos non ita certo cognoscimus esse a Spiritu Sancto. Similiter Cyrus non loquitur de cognitione per fidem, sed per quamdam experientiam effectuum Spiritus Sancti in nobis, de qua cogitatione, quam certa sit, in capitibus sequentibus videbimus; certum est autem non attingere certitudinem fidei. Unde

quod Cyrus ait, viros perfectos oculis animi videre in se habitantem Deum, perinde est ac si diceret videre illum in effectibus, vel potius ex effectibus quos intus in animo experiuntur. Et videtur sane loqui Cyrus de speciali cognitione, quae per donum sapientiae datur justis, nam Spiritus Sanctus hoc donum perfectius operatur in his qui perfectius vivunt, et corde sunt puriores; nihilominus tamen donum illud minus perfectum est fide, et licet quamdam certitudinem evidentiæ tribuat in ratione credibilis, non tamen absolutam certitudinem ipsius veritatis cognitione, ut in libr. 2 et 7 attigimus. In testimonio Cypriani solum illud verbum: *Se sanatam et sanctificatam agnoscens, obscurum est. Sed vel intelligendum est quantum est ex parte Sacramenti, sicut prius dixerat: Sacraenta hæc, quantum in se est, sine propria virtute esse non possunt, et huic expositioni consonant verba sequentia, nam, hoc certa fide credens, qui digne communicare studet: Fletibus se abluit, et lacrynis se baptizat; vel si participium agnoscens, de propria sanctificatione per sacramentum recepta intelligatur, exponenda est de agnitione comparata per effectus et conjecturas, quæ certitudinem aliquam ab spe participet, a conjecturis autem pendeat, et ideo ad certitudinem fidei non perveniat.*

32. *Declaratur mens D. Augustini. — Ad Bernardum.* — Præterea Augustinus in priori loco solum laudat eum qui prædicat beneficium baptismi et sanctificationis ejus, quod a Deo accepit, nam in hoc non seipsum, sed Deum laudat. Neque ad prædicandum hoc beneficium, necessarium est ut quis sit fide certus quod effectum acceperit, sed quod fide credit beneficium certissimum ex parte Dei, nam hoc solum prædicat. Potest autem etiam gratias agere de sanctificatione accepta, ex quadam prudenti fiducia, quæ timorem propriæ infirmitatis, vel defectus non excludat. In altero vero loco vel loquitur Augustinus de generali fide, qua credimus spiritum Dei esse in Christianis, vel si intelligatur in particulari loqui de se et similibus, loquitur de conjecturali cognitione, quæ partim in dicta fide Catholica generali, partim in declaratione justitiae, id est, in internis Spiritus Sancti effectibus fundatur. Ad Bernardum respondet late Bellarminus supra, totam Bernardi mentem optime explicando. Et sine dubio in verbis citatis solum proponit credenda dogmata fidei, non particularis seu propriæ justitiae,

nam ad consequendam remissionem peccatorum non satis est credere Deum solum posse peccata remittere, sed oportet etiam credere velle remittere, et non negare remissionem, debito modo illam postulanti. Et hoc est quod in citatis verbis credendum proponit Bernardus, non vero quod oporteat credere, me esse dispositum, aut absolute quod mihi sint remissa peccata. Nam de hoc postea docet quomodo signis et conjecturis agnoscat. Sicut etiam dicit oportere credere nos habituros vitam æternam et merita ad illam, utique quantum est ex parte Dei, et voluntatis ejus, nam de illa absolute futura non potest esse fides, sed conjecturæ, ut idem Bernardus, tam ibi postea, quam in aliis locis supra citatis docet.

33. *Ad quartum fundamentum in num. 12.* — Ad rationem ultimo loco positam respondeatur concedendo primam propositionem generalem, quod particularis propositio contenta sub universali propositione per fidem revelata, de fide creditur, si sufficienter proponatur, quamvis non omnia exempla quæ ad illam confirmandam adducuntur admittenda videantur. Nam primum de hoc homine, quod sit Christi Vicarius, verum esse credimus, supposita Ecclesiæ acceptatione et electione communi consensu probata. Secundum etiam, de baptismo infantis, est satis probabile respectu baptizantis, et communiter admittitur, ut in Vega et aliis videre licet, nam in illo exemplo cessant rationes formidandi, quæ sunt in aliis, quia in parvulo non potest esse obex, et in ministro non est necessarius ordo vel consecratio aliqua, et de propria intentione ipsemē baptizans dubitare non potest. Tertium vero exemplum de hac hostia consecrata non videtur admittendum, etiam respectu consecrantis, quia, licet de sua intentione certus sit, de sua ordinatione non potest esse ita certus, in quo est magna differentia inter Baptismi et Eucharistia effectionem. Exemplum denique de fide Messiae, quam tenebantur Judæi huic homini Christo adhibere, non est ad rem, tum quia prædicto Messiae non erat generalis, sed specialis de quadam singulari homine, qui per circumstantias, et quasi proprias conditiones satis determinabatur et designabatur, quando de illis conditionibus publice et evidenter constare poterat; tum etiam quia sola Christi attestatio, miraculis et operibus confirmata, poterat ad credendum obligare. Quicquid vero sit de exemplis, principium

illud verissimum est, et optime probatur ratione ibi facta, et exemplo de fide Messiae recte declaratur. Nihilominus tamen negamus ita accidere in præsenti, quia, licet propositiones universales sint de fide, particularis sub illis contenta nunquam proponitur sufficienter, ita ut de fide credi possit. Quia universales propositiones includunt conditionem, et ideo ex vi illarum solum creduntur particulares sub eadem conditione; non possunt autem credi absoluta fide, donec certissimum et indubitabile sit conditionem esse impletam, quod in sequentibus capitulis a fortiori probabimus.

CAPUT X.

AN POSSINT JUSTI ESSE CERTI SALTEM CERTITUDINE THEOLOGICA, SIVE HÆC SIT NATURALIS, SIVE SUPERNATURALIS?

4. *Theologica certitudo est minor et specie diversa a fidei certitudine.* — Certitudo Theologica (ut nunc supponimus) distincta est a certitudine fidei, licet in multis illi similis sit et proxime ad illam accedat. Differunt enim, quia certitudo Theologica non innititur revelationi divinæ immediate, sicut certitudo fidei, sed mediante discursu, qui, ut veram certitudinem Theologicam inducat, nisi debet in uno principio de fide certo, et alio saltem evidente naturaliter, vel experientia evidenter ac certissima secundum ordinem naturalem. Unde multi existimant illas certitudines differre plusquam specie, quia illa, quæ est fidei, supernaturalis est, et excedit naturalem certitudinem; Theologica autem certitudo est ordinis naturalis, quia sequitur debiliorem partem, et ita non excedit certitudinem principii vel discursus naturalis. Alii vero existimant etiam certitudinem Theologicam esse ordinis supernaturalis, quia non nititur naturali principio, tanquam causæ per se, et propriæ rationi assentiendi, sed ut proponenti, quid sub divina revelatione contineatur. Et nihilominus aiunt hanc certitudinem esse specie distinctam, et inferiorem certitudine fidei, quia non assentitur ex testimonio Dei, aliquid in se, ac explicitè testificantis, sed tantum implicite, seu virtute in alio. De hac vero differentia in præsenti nihil curamus, sed solum supponimus certitudinem Theologicam esse minorem et specie diversam a certitudine fidei, quicquid sit de aliis qualitatibus ejus et modo distinctionis, ut in titulo questionis insinuavi. Hinc ergo fit ut,

3. *Probatur primo auctoritate negativa.* — *Primo ex Tridentino.* — *Secundo auctoritate positiva, ex Scriptura.* — Fundari potest hæc sententia imprimis in auctoritate negativa, quæ saltem probat illam non esse erroneam, nec contrariam principiis fidei, ac subinde rationis pondere præcipue expendendam esse. Probatur ex Concilio Tridentino, quia non sine causa limitavit suam doctrinam ad certitudinem fidei, nam per hoc tacite nos docuit de quacumque minori certitudine posse unumquemque opinari libere, et licentiam nobis tribuit de illa explicandi omnia Scripturæ vel Patrum testimonia, quæ scientiam certam propriæ justitiae ab omnibus removere videntur. Secundo, adjungi potest argumen-

non obstante doctrina capituli præcedentis, adhuc de certitudine Theologica dubitari possit.

2. *Opinio Catherini.* — In hoc ergo puncto proprie locum habet opinio quam Catherinus defendit in Apologia contra Soto, nam (ut dixi cap. præcedente, num. 8), licet erret in modo loquendi, vocando illam certitudinem, fidei specialis et non catholicæ, in re non ponit exactam fidei certitudinem, sed mediata, ut alii vocant, quæ non excedit certitudinem Theologicam. Imo, ita illam explicat Catherinus, ut nec gradus certitudinis attingat. Nam explicando Concilium Tridentinum, dicit hanc certitudinem, quam ipse admittit in assensu de propria justitia, non esse tantam ut ei non possit falsum subesse, quod certe nec in certitudine Theologica admitti potest, nedum in certitudine fidei, ut ille loquitur. Nam quotiescumque assensus potest esse falsus, non potest intellectus in illo firmari sine formidine, quantum est ex vi medii assentiendi, nam si potest esse falsus, potest timeri ne forte ita sit, et hoc est formidare; certitudo autem omnino absoluta et simpliciter non est nisi quæ formidinem excludit, et talis invenitur, non solum in assensu fidei supernaturali, sed etiam in assensu naturali scientiæ, et ideo etiam invenitur in assensu Theologico, ut suo modo scientificus est, sive naturalis sit, sive supernaturalis, includendo sub assensu scientifico etiam assensum rei singularis in evidenti experientia fundatum. De hac ergo certitudine dicit opinio dicta, sive fuerit Catherini, sive alterius (referatur Claud. Guillal. in 2 Tim. ult.), non repugnare hominem justum, diu et cum magna vigilancia et perfectione Deo servientem, pervenire ad statum in quo per discursum Theologicum certissime judicet se esse in gratia.